

Cărți cu autograful Mariei Rapp

Elina BOLGARINA,
Biblioteca Națională a Republicii
Moldova

Abstract:

În fondul serviciului Literaturile lumii al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova a fost depistată de autor și studiată o colecție privată de carte în limba germană, care conține autograful unei oarecare Maria Rapp. Cercetarea profundă a acestei colecții și căutarea datelor despre proprietară în documentele, istorice păstrate la Arhiva Națională a RM, mi-a ajutat la formarea imaginii acestei persoane, necunoscute până în ziua de azi, descendentă directă a unei familii prospere de negustori germani din Basarabia, care au trăit la Chișinău la sfârșitul secolului XIX-începutul secolului XX. Autograful Mariei Rapp, pus pe forzatul sau pe foaia de titlu a cărților, a contribuit la identificarea bibliotecii sale private. Iar numerele ordinale, aplicate manual de ea, ne arată că biblioteca era întreținută după toate rigorile bibliografice. Biblioteca Mariei Rapp era organizată după preferințele proprietarei și include opere artistice din literatura germană clasică și contemporană, precum și din literatura universală.

Cuvinte-cheie: Coloniști germani; Bibliotecă privată; Chișinău interbelic; Colecție de literatură artistică; Colecții BNRM; Personalități basarabene

Pentru introducere – o pagină din istoria Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. Cu aproximativ 70 de ani în urmă, în luna august 1948, a fost inițiată prima carte de inventar a așa numitului „fond străin” («Иностранный фонд»). A fost completată pe parcursul a două săptămâni și identifică 1800 de exemplare de cărți străine. O parte predominantă

Abstract:

In the World Literature Department of the National Library of the Republic of Moldova the author discovered a private collection of books in German language, that belonged to some Maria Rapp. Thorough study of this collection, as well as the biographical search in the National Archive of the Republic of Moldova, brought to light some information about this remarkable person, unknown till now - the direct descent of rich family of German merchants from Bessarabia, who lived in Chișinău at the end of the 19th - the beginning of the 20th century. Autograph of Maria Rapp, left at fly-leaf or title-page of her books, helped to identify this private library; the ordinal numbers, that she applied manually, indicated that her collection was kept by all bibliographic norms. Maria Rapp collected the books according to her interests and needs, including in it mostly German literature, but also the European literature.

Keywords: German colonists; Private library; Interwar Chișinău; Collection of belletristic; The collections of the NLRM; Personalities of Bessarabia

din ea, începând de la numărul 1 și până la numărul 1450, sunt titluri în limba germană.

De la *Evgeni Oneghin* de Alexandru Pușkin, carte inclusă în registrul de inventar sub nr.1, publicat în orășelul Engels pe Volga, aici sunt prezente multe opere ale autorilor literaturii universale, precum și cărți de istorie, filosofie, științe naturale și

exacte, de politică contemporană. O mare parte sunt opere social-politice publicate în anii 30' în Rusia. Răsfoind paginile cărții de inventar, vedem că o altă parte din cărțile germane, dimpotrivă, sunt mai vechi, din secolul al XIX – începutul secolului XX, editate la Berlin, Leipzig, Stuttgart, Dusseldorf, Viena, cu o largă gamă tematică, care poate fi interesantă tuturor. Este evident, că acest masiv de carte a fost format, după cel de al Doilea Război Mondial, din diferite surse de carte germană, aflate la Chișinău. Ar fi interesant să cercetăm care au fost acestea: biblioteci, colecții, care au contribuit la formarea acestui bogat fond de carte în limba germană și de unde au provenit.

În continuare voi vorbi despre o sursă aparte, o bibliotecă privată, de valoare extraordinară din punct de vedere bibliografic și istoric, care se regăsește în registrul de inventar nr. 1: cărțile cu autograful unei oarecare Maria Rapp. Actualmente acestea sunt păstrate în colecția serviciului Literaturile lumii al Bibliotecii Naționale.

La moment, dispunem de două rafturi de cărți cu semnătura personală a Mariei Rapp. Nu toată colecția s-a păstrat până în ziua de azi. Din mai mult de 400 de exemplare semnate ordinal, am identificat, deocamdată, circa 70. Aceasta, fără îndoială, a fost o colecție privată a unei doamne dintr-o familie inteligentă, cu o educație formată din copilărie și dezvoltată pe parcursul vieții.

Potrivit datelor vagi, familia Rapp a fost una din cele mai prospere familii de negustori-chișinăueni de la sfârșitul secolului XIX - începutul secolului XX, provenită din coloniști germani. Avea în proprietate o fabrică de bere, localizată în centrul orașului („Berăria Rapp”) și o altă avere - fabrica și magazinul de carete. La moment sunt puține fapte cunoscute despre activitatea acestei familii de chișinăueni de origine germană, dar datele biografice descoperite despre aceștia sunt foarte interesante.

În anii '40 ai secolului al XIX-lea, Johann Rapp, locuitorul satului Bergdorf, județul Tiraspol, a cumpărat un loc viran, aflat în centrul Chișinăului, la intersecția străzilor Meșceanskaia și Leova (azi str. Sfatul Țării – str. Șciusev). În anul 1877 și-a amane-

tat proprietatea mobilă, care, spre anul 1915, a fost reconstruită și lărgită. [Clădirea nu mai există; a fost demolată cu cinci ani în urmă]. De fapt, în perioada respectivă sunt cunoscute mai multe persoane care au purtat numele Johann Rapp (cea ce în română înseamnă „Roșcat”). În afară de susmenționatul proprietar al conacului, mai există date și despre un alt tânăr, Johann Heinrich Rapp, originar din orașul Odesa, care în anii '70 s-a căsătorit cu Sofia, născută Schlichenmeier. Acest cuplu și cei patru copii ai lor (Johann, Alexander, Wilhelmine și Nicolai, născuți în 1874, 1877, 1880, 1883), după datele existente, au fost proprietarii fabricii de bere. Tot în proprietatea familiei a fost și conacul de pe strada Sadovaia (acum Mateevici, 47).

Un alt reprezentant al familiei Rapp, Johann Matthäus Rapp, provenea din satul coloniștilor Glücksthal, a fost căsătorit cu Elisabeth, născută Weihe. Cuplul a avut doi copii, Maria Elisabeth și Woldemar (născuți în 1879 și 1881). Interesant este faptul că nașul acestora a fost un oarecare Johann Rapp, fapt ce denotă relații foarte strânse între reprezentanții familiilor de coloniști germani. Fetița, Maria Elisabeth, născută probabil, la 4 decembrie, 1879, este și protagonista istoriei noastre. Alți purtători ai numelui Maria Rapp nu se regăsesc în cărțile de botez ale Bisericii Evanghelico-Luterane din Chișinău din perioada anilor '70 ai secolului al XIX – începutul secolului XX, pe care le-am studiat la Arhiva Națională.

Este greu de spus la moment în ce măsură familia Rapp s-a implicat în viața socială a Chișinăului. Unicul lucru pe care îl pot spune cu siguranță – pe lângă averea materială, familia Rapp a acumulat și o mare avere spirituală. Autograful Mariei Rapp, descendentă a familiei de comercianți, pus pe forzațul cărților, aflate la Biblioteca Națională, a contribuit la identificarea bibliotecii sale private. Iar numerele ordinale, aplicate manual de ea, ne arată că biblioteca era întreținută după toate rigorile bibliografice.

Colecția Mariei Rapp conține cărți în limba germană, tipărite cu caractere gotice. Una dintre acestea conține autograful tatălui tinere „J. Rapp”, cu indicarea

orașului, „Kischinew”, cu titlul: *Grundzüge der Neuhochochdeutschen Grammatik, für höhere Bildungsanstalten (Gramatica limbii germane literare moderne, pentru instituțiile de învățământ superior)* / Friedrich Bauer, Konrad Duden, publicată la München în 1896). Cartea de limbă germană – limba maternă a Mariei – îi era destinată, pentru studiile sale. Un alt lucru interesant, pe al doilea forțat se găsește adresa poștală și telefonul de la Sankt-Petersburg, a revistei științifice «Сельский хозяин», scrisă, la fel, cu mâna de Johann Rapp. Ca proprietarii unei berării și fabrici de carete, familia Rapp a avut legături cu agricultura și industria, creșterea și prelucrarea grâului și hameiului, organizarea întreprinderii, tehnică, construcție, reparații – teme care toate erau reflectate în revista respectivă. Este foarte posibil ca, indicând adresa cu creionul pe manualul fiicei, stăpânul casei a avut în gând abonarea la acest jurnal – cel mai distribuit și popular jurnal din domeniul agriculturii în Imperiul Rus, care a susținut și editarea seriei de broșuri «Сельско-хозяйственная библиотека».

Revenind la cartea *Gramatica limbii germane literare moderne, pentru instituțiile de învățământ superior*, München, 1896, aceasta conține unul din primele autografe cunoscute ale Mariei Rapp. Cu scris caligrafic (la moment avea deja 17 ani) ea notează pe primul forțat: „M. Rapp, №18”. Maria Rapp, probabil, a studiat limba germană, folosind acest manual nu numai acasă, dar și în gimnaziul pentru fete. Despre înscrierea Mariei la cursul gimnazial putem conchide în baza listei manualelor de curs, scrisă cu mâna ei pe al doilea forțat (sub notița tatălui): de aritmetică, geometrie, algebră, limbă rusă, geografie și istorie, însoțite de numele renumiților autori de manuale din acea perioadă, în rusă.

La sfârșitul anilor '90 ai secolului XIX, Maria Rapp, probabil, a finisat studiile la gimnaziul orașenesc pentru fete. În perioada aceea fetele învățau de la vârsta de 10 ani, pe parcursul a 9 ani.

În cadrul serviciului Literaturile lumii al BNRM, a fost elaborat un catalog al cărților, ce au aparținut cândva Mariei Rapp, cele din urmă fiind aranjate după numerele

ordinale date de fosta posesoare. M-a surprins, spre exemplu, că Nr. 21 este o ediție din anul 1889, dar Nr. 31 și 32 – din anul 1917, apoi Nr. 33A și B, iarăși din sec. XIX, anul 1897. Probabil, Maria Rapp a semnat edițiile cărților din propria colecție – cele aflate în posesia sa pentru un moment – retrospectiv... Pe primele 50 de cărți din colecție a înscris doar numerele. Dar, peste o perioadă de timp, Maria Rapp a continuat semnarea cărților; apare scrisul unei persoane mature. Majoritatea cărților sunt semnate în felul următor: primul este numărul ordinal al cărții și alături – semnătura olografă, „Marie (sau Maria) Rapp-”. Această schimbare de stil (de asemenea și literele erau mai mari, probabil, din cauza problemei de vedere care s-a dezvoltat cu timpul) ne arată că volumele, totuși, au fost semnate treptat.

Prezintă interes de unde și cum a procurat aceste cărți din diferiți ani de ediție. Putem observa că în majoritatea cazurilor cărțile sunt noi. Proprietara ar fi putut comanda o parte din cărți, nemijlocit, la stock-urile caselor editoriale din Germania (spre exemplu, publicații de *Druck und Verlag von Philipp Reclam jun.* din Leipzig, care sunt foarte multe în colecție). Comanda de cărți ar fi putut făcută și la unul din distribuitorii de carte din străinătate (concluzie făcută în baza ștampilelor a trei anticari, doi din Viena și unul din Kiev, prezente pe exemplarele din colecție). Cel mai probabil, ea a procurat masivul de carte de la librăriile locale, care se găseau în număr mare în Chișinău în acea perioadă. În câteva ediții se găsesc însemnări interesante de o a doua mână lăsate de foști posesori, scrise în creion sau chiar pană, în limba rusă sau în limbi străine, care merită studiate.

Să trecem, totuși, la conținutul colecției. Biblioteca a fost alcătuită selectiv, după gustul și preferințele inteligentei doamne. Care au fost, totuși, interesele Mariei Rapp?

Foarte variate: cultura țării străbunilor, a Germaniei, literatura germană clasică și poezia. La baza colecției stau povești populare, legende, sage, epopei germanice: *Parzival*, semnat de autorul medieval Wolfram von Eschenbach; eposuri: *Gudrun* și *Nibelungenlied*, prelucrate de cel mai vestit

interpretator al literaturii germane medievale, Karl Simrock; operele poetice ale autorilor clasici din secolele XVIII-XIX: *Faust* a lui Goethe în 2 părți; 2 volume de Friedrich Schiller; opere poetice și dramatice de Jean-Paul, Christoph Martin Wieland, Clemens Brentano, Ludwig Uhland și Franz Grillparzer. Este evident că Maria Rapp a fost inspirată de proza romantică germană, de povești, nuvele fantastice și de grotesc. În colecție sunt prezente multe volume de Wilhelm Hauff și Frații Grimm, opere alese lui E. T. A. Hoffmann (Berlin, Verlag von G.Reimer, din 1845, deși nu toate volumele au fost procurate de la bun început, aceasta este cea mai veche ediție din colecție!) Sunt destule antologii destinate tinerilor și elevilor – almanahuri, culegeri de umor, piese de teatru, nuvele din perioada „belle époque”, dar și romane ale autorilor moderni, de la începutul secolului XX. Viul interes pentru aceste cărți este evident în rândurile cititorilor educați din comunitatea germană de la acea vreme, care au ținut legătura spirituală cu țara din care au provenit, cu țările europene vorbitoare de limbă germană – Austria, Elveția, Germania.

O pagină aparte o constituie literatura europeană în traduceri. Aici găsim drama *Julius Caesar* de Shakespeare, *Mica Fadette* de George Sand, dramele *Cain* și *Manfred* de Lord Byron, *Alice în Țara Minunilor* de Lewis Carroll ș.a. Toate acestea purtau numere ordinale mici (procurate mai devreme?), fiind baza de educație proprie fundamentală în domeniul literaturii universale.

Cu numere ordinale mai mari, după 250, sunt înregistrate monografiile de istoria literaturii germane, critică despre literatura perioadei Evului Mediu, Iluminismului, Clasicismului – veacul de aur al literaturii germane și europene. Spre exemplu, atrage atenția monografia fundamentală: *Alfred Biese. Deutsche Literaturgeschichte. Im 3 Bänden.* – München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1921. (pe forzaț: 381 Marie Rapp-).

Câteva cărți, care au fost citite mai detaliat, conțin notițe de traducere: cuvinte traduse din germană, semnate cu creionul.

Notițele sunt în limba rusă, în caligrafia veche, care a fost utilizată pe teritoriul Basarabiei înainte de Primul Război Mondial și în perioada interbelică și, mai rar, în limbă română. Se pare că acestea sunt scrise de un alt membru al familiei, ceea ce ne face să presupunem că, totuși, biblioteca a fost folosită nu numai de Maria Rapp, dar și de alte persoane.

Biblioteca Mariei Rapp a fost mult mai bogată tematic decât partea ce se află în gestiunea serviciului Literaturile lumii. În alte colecții a Bibliotecii Naționale am găsit ediții de istorie, geografie (lumea germanică, Rusia), de medicină, de viață cotidiană, cândva aflate în posesia sa. Manualul de geografie: Heinrich Fischer etc. *Erdkunde für höhere Schulen.* – Berlin und München, 1922, conține ultimul autograf din cele cunoscute ale Mariei Rapp (dublu autograf – șters „Grünfeld” – scris „Rapp”), cu Nr. 415 II.

Aici facem o remarcă. Coloniștii germani din Basarabia au fost foarte religioși. Cum a scris Zamfir Arbore despre ei în cartea sa *Basarabia: „Scopul societății [de coloniști germani, Herrnhut] a fost realizarea pe pământ a unei vieți sociale conformă cu litera Sf. Scripturi”.* Ce ne lipsește acum în colecția Mariei Rapp sunt cărțile religioase, *Biblia*, care nu sunt prezente din motivele destul de clare. Cărțile de acest fel nu ar fi putut fi încredințate altcuiva și mereu au rămas în posesia proprietarului, în orice circumstanțe ale vieții. Probabil, Maria Rapp le-a păstrat acasă. Această idee ne explică mai bine „drumul vieții” pe care l-a parcurs, cu ajutorul informației aflate recent din documentele publicate oficial.

Am găsit câteva date biografice importante despre Maria Rapp. Din edițiile de «*Адрес-календарь Бессарабской губернии*», este evident, că în anul 1914 Maria Rapp a lucrat ca profesoară de limbă germană la «*Кишиневское Общество распространения коммерческого образования и состоящее при немецком Коммерческом училище*», dar în anul 1916 ea activa deja la «*Общество пособия бедным при Евангелическо-Лютеранской церкви Св. Николая*», cea mai mare biserică luterană de la Chișinău. În sursele

susmenționate sunt publicate și adresele, unde a locuit – două case pe strada Podolskaia (P. I. Fedorov, actuala str. București), chiar în centrul orașului. A trecut Primul Război Mondial, apoi anul 1918 și nici în *Anuarul orașului Chișinău, 1924*, nici în *Anuarul Chișinăului, 1940*, nu mai putem găsi mențiuni ale activității familiei Rapp. Treptat, ei au dispărut de pe arena istoriei Chișinăului. Am o presupunere, familia, vânzându-și averea, a plecat în Germania. Fabrica de bere, după decesul lui Johann Heinrich Rapp în 1889 la vârsta de 43 de ani, a trecut în proprietatea soției sale, Sofia Rapp, dar în 1904 berăria a fost arendată de frații Kelt și Kurtz și mai apoi a trecut în proprietatea familiei Kurtz. Însă, ca marcă comercială de succes, „Berăria Rapp” s-a păstrat până în anul 1940, sub conducerea lui V. Kurtz.

Probabil, înainte de plecare, familia Rapp a făcut un act de binefacere – a dăruit bibliotecii noastre colecția sa de carte. În favoarea acestei idei, de donația cărților pentru bibliotecă, ne spun toate exemplarele din colecția Mariei Rapp care purtau ștampila unică a bibliotecii noastre și numerele de inventar mici. Acest aspect din istoria familiei necesită, deasemenea, un studiu mai aprofundat, de către specialiștii

în domeniu.

Aș mai vrea să atrag atenția asupra apatitudinii Mariei Rapp de a lucra cu cărțile, talent căpătat la maturitate din profesia de, probabil, bibliotecar. Pe forțele câtorva cărți în limba germană, cu caractere gotice, la fel aflate în colecția serviciului Literaturile lumii, sunt înclieiate hârtiuțe cu traducerea titlurilor în limba rusă, făcute cu mâna ei. Cărțile, după unicele ștampile existente, au aparținut societății nemților pe lângă biserica luterană din Chișinău, unde, cum a fost reflectat mai sus, Maria Rapp a activat în anul 1916.

Pentru sfârșit, citez ce a scris Maria Rapp pe forțele manualului ei, susmenționat, de limbă germană. Ea a revenit la această carte mult mai târziu și, cu un scris mai matur, pe primul și pe al doilea forzaț, ca o întrebare și ca o afirmație, ea a notat: „Was giebt uns wohl den schönsten Frieden, als frei am eignen Glück zu schmieden” – citat din *Sprichwörtlich*, opera poetică a lui Johann Wolfgang Goethe (1815).

Poate că astfel Maria Rapp a văzut idealul său din anii de tinerețe, visul ei despre viața personală, atât de complicată între războaiele și revoluțiile, prin care a trecut.

În continuare, voi prezenta lista cărților cu autograful Mariei Rapp:

1. 820(73)Cummins=30/C-94 иф 164 *Miss Cummins. Der Lampenpucker.* /Deutsch von Creumund Whelp. – Leipzig: Verlag von Abel & Muller, 1900. – (N 15.)(pe foaia de titlu, cu cerneală neagră).

2. 803.0-5(075)/ B-47 иф 4629 *Grundzüge der Neuhochdeutschen Grammatik, für höhere Bildungsanstalten* (Gramatica de limbă germană literară modernă, pentru instituțiile de învățământ superior) / Friedrich Bauer, Konrad Duden. – 22. Auflage. – München: 1896. Beck'sche Verlagsbuchhandlung. Oskar Beck („M. Rapp # 18”) (pe ambele forzațe conține autografe, însemnări multiple de J. și „M. Rapp”)

3. 840Sand=30/S-20 иф 406 *Sand, George. Die Grille oder die kleine Fadette.* – Leipzig: : Druck und Verlag von Philipp Reclam jun., [1889] (cu cerneală neagră «N^o21»)

4. 830 Sudermann/S-91 иф 188 *Sudermann, Hermann. Litauische Geschichten.* – Berlin: Deutsche Buch-Gemeinschaft G.m.b.H., 1917 (cu cerneală neagră «31»)

5. 830(058)/ D-48 иф311 *Deutsches Knabenbuch: Ein Jahrbuch der Unterhaltung, Belehrung und Beschäftigung. 31. Band.* – Stuttgart: Thienemanns Verlag, [1917] (cu cerneală albastră pe forzaț «32», pe pagina următoare autograful „Marie Rapp”)

6. 830 Wolfram von Esch./W-81 иф170, иф458 *Wolfram v. Eschenbach. Parzival: Höfisches Epos. 1 & 2.* – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. [1897] – Universal-Bibliothek (cu cerneală neagră «N33a», «N33b»)

7. 830Seefeld/S-43 иф239 Von Seefeld, Alfred. Im Fluge durchs alte romantische Land: Sommerreise durch Spanien. – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. - (cu cerneală neagră «N 42»)

8. 830Brentano/B-85 иф217 Brentano, Clemens. Das Märchen von Gockel, Hinkel und Gackeleia, in seiner ursprünglichen Gestalt. – Leipzig: Verlag von Philipp Reclam jun. (cu cerneală neagră ștersă «Boris Grunfeld. N.1» și scrisă «N51. Marie Rapp»)

9. 830Uhland/U-27 иф4589 Uhland, Ludwig. Gedichte/ Hrsg. Von Friedrich Brandes. – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. (cu cerneală neagră “Marie Rapp N 54»)

10. 830 Kurz/K-92 иф401 Kurz, Hermann. Das Arcanum und andere Novellen. – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun.[1917] – Volume 4175 of Reclams Universal-Bibliothek. – (cu cerneală neagră “N 56. Marie Rapp - »)

11. 830(436)Grilparzer/G-83 иф556 Grillparzer, Franz. Sappho: Ein Trauerspiel in Fünf Aufzügen (Universal-Bibliothek, Nr. 4378). – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun., 1900. - (Pe pagina a treia scrisă cu cerneală neagră “N 61. Marie Rapp - ». Pe foaie de titlu – ștampila anticarului „L. Steckler: Buchhandlung & Antiquariat. WIEN”)

12. 820 Shak=30/S-53 иф757 Shakespeare, William, Julius Căsar / Übersetzt von August Wilhelm von Schlegel. – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. - (Pe pagina a cincia scrisă cu cerneală neagră „N 64. Marie Rapp - ». Pe copertă ștampila anticarului - “L. Idzikowski”)

13. 830Jean-Paul/J-35 иф250. Fără foaie de titlu. – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. – (pe forțaț cu cerneală neagră “N 65.»)

14. 820Scott=30/S-41 иф133. Scott, Sir Walter. Waverley, ober Esistsechzig Jahreher. Deutsch von M. von Borch. – Leipzig, Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. (pe primul forțaț N 67., pe foaia de titlu N 67. Marie Rapp -); pe cotor este lipit un timbru poștal.

15. 575.8.001/D-22 иф1289. Darwin, Charles. Die Abstammung des Menschen und die Zuchtwahl in geschlechtlicher Beziehung. Erster Band. – Leipzig: *Philipp Reclam jun.*, keine Angabe. - (pe forțaț “N 69.; pe foaia de titlu “N 69. Marie Rapp - ») Ștampila anticarului: “L. Idzikowski. Kieff”.

16. 830Wieland/W-66 иф218 Wieland, Christoph Martin. Geschichte der Abderiten. – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun, s.a. - (pe foaia de titlu cu cerneală neagră “N 74. Marie Rapp.»)

17. 830Saphir/S-21 иф125 Saphir, M. G. Meine Memoiren und anderes. – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. - (pe foaia de titlu cu cerneală neagră “Marie Rapp. 83»)

18. 830.09Goethe/S-82 иф494 Stein, Karl Heinrich. Goethe und Schiller. Beiträge zur Aesthetik der deutschen Klassiker. – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. - (pe foaia de titlu cu cerneală neagră “Marie Rapp. 84»)

19. 830-1(082)/N-57 иф354 Das Nibelungenlied / Übersetzt von Karl Simrock. Mit Simrock's Bildnis. – Leipzig: Max Hesses Verlag, 1920. - (Pe copertă cu cerneală neagră “99. Marie Rapp.») Tot acolo ștampilată și monograma : litere împletite M și R .

20. 830Hauff/H-37 Wilhelm Hauffs sämtliche Werke in sechs Bänden. 5. Band (Der Mann im Monde)– Stuttgart: J. G. Cotta'sche Buchhandlung. - (Pe foaia de titlu cu cerneală neagră “N 100. Marie Rapp.»)

21. 830Scherr/S-31 иф467 Scherr, Johannes. Das rote Quartal: Eine geschichtliche Episode (März-Mai 1871). – Leipzig: Verlag von Philipp Reclam jun. (Universal-Bibliothek, 1551). (Pe foaia de titlu cu cerneală neagră “N 107. Marie Rapp.»)

22. 839.6 Ibsen, H.=30/I-32 иф205 Gedichte von Henrik Ibsen. Vollständige Ausgabe/ Hrsg. L. Passarge. – Leipzig : Druck und Verlag von Philipp Reclam jun.[1893]) Universal-Bibliothek, 2130). – (pe forțaț și foaia de titlu: „110. Marie Rapp.”)

23. 830Zschokke/ Z-88 иф166 Zschokke, Heinrich. Der tote Gast: Novelle. – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. – (Pe foaia de titlu: „122. Marie Rapp.”)

24. 820Byron=30/B-99 иф503 Lord Byron. Cain: Ein Mysterium / Frei übersetzt von Adolf Seubert. – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. [1874] (Universal-Bib-

liothek, Nr. 779). – (Pe foaia de titlu: „**128. Marie Rapp**”, și tot acolo stampila „Robert Coën. Buchhandlung, Antiquariat und Leihbibliothek, Wien, Alserstrasse Nr. 6”)

25. 820820Byron=30/B-99 иф579 Lord Byron. Manfred: Dramatisches Gedicht/ Frei übersetzt von Adolf Seubert. – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. (Universalsbibliothek Nr. 586) – (Pe foaia de titlu: „**131. Marie Rapp**.”)

26. 830Mauthner /M-41 Иф373 Mauthner, Fritz. Der letzte Deutsche von Blatna : Erzählung aus Böhmen. – Berlin, Wien: Ullstein, s.a. (Pe forțaț și următoarele pagini . „**Marie Rapp. 141.**”)

27. 830-3(082) / B-56 иф333 Bibliothek der Unterhaltung und der Wissens (Bibliotecă de divertisment și cunoștințe). Jahrgang 1889. 11. Band. – Stuttgart: Verlag von Hermann Schönleins Nachfolger, 1889. - (Pe foaia de titlu: „**142. Marie Rapp**.”)

28. 820Carroll=30/C-25 иф267 Carroll, Lewis. Liese im Wunderland /Aus dem Englischen übertragen von Helene Scheu-Riesz. – Wien und Leipzig, Konegens Jugendschriftenverlag (Konegens Kinderbücher, 20-21) – (Pe coperta, pe foaia de titlu: „**143. Marie Rapp**.”) Ilustrații superbe: Bilder von Maria Hofrichter.

29. 830Simrock / S-61 иф403 Simrock, Karl. Das kleine Heldenbuch (Малая книга героев). – Leipzig: Max Hesses Verlag [1899] – (*Max Hesses Volksbücherei*). (Pe coperta, pe foaia de titlu: „**151.II. Marie Rapp**.”)

30. 830Strobl/S-89 иф 347 Strobl, Karl Hans. Seide Borowitz: Roman. – Leipzig: L. Staackmann Verlag, 1918 (Pe forțaț cu creion # **157**, cu cerneală neagră „**Marie Rapp**” și stampila „Din biblioteca C. O. H.”) [societatea „Hernut”]?

31. 830Hauff/H-37 иф434 Wilhelm Hauff's sämtliche Werke, mit des Dichters leben, von Gustav Schwab. 1 Band. – Stuttgart: Rieger'sche Verlagsbuchhandlung, 1864 – (pe forțaț, foaia de titlu: „**N 158. Maria Rapp**.”) (pe forțaț este scris cu creion: „Из книг А. Иванова”)

32. 830.09-1/H-49 иф1087 Heinemann, Karl. Die Deutsche Dichtung: Grundriss der deutschen Literaturgeschichte. – Stuttgart: Alfred Kr öner Verlag, 1921 – (Kr öners Taschenausgabe). – (pe foaia de titlu: „**N 159. Maria Rapp** -”)

33. 830Heyse/H-64 иф437 Heyse, Paul. Gesammelte Novellen in Versen. – 2. Auflage. – Berlin: Verlag von Wilhelm Hertz, 1870 (pe foaia de titlu: **N 162. Maria Rapp** -)

34. 830Wildenbruch / W-68 иф204 Wildenbruch, Ernst von. Das wandernde Licht: Novelle. – Stuttgart: Verlag von J. Engelhorn, 1893. – (Engelhorn's Allgemeine Roman-Bibliothek #3). – (pe foaia de titlu și pe pagina următoare: **N 169. Marie Rapp** -)

35. 830.09(075.3)/ K-92 иф 13872 Краткий обзор немецкой литературы: Романтизм. 19 век. Современные поэты (III. Часть), изложенный для русских учебных заведений легко понятным языком. Ю. Шиллинг = Kurzer Überblick über die deutsche Literatur: Die Romantik. Das 19. Jahrhundert. Dichter der Gegenwart (3. Teil) / J. Schilling. – Рига: Издание Георг Нейнер, 1910 (pe foaia de titlu: **181. Marie Rapp**, și însemnare **ARDEAL** cu mâna de copil, la fel ca și cifrele (rândul ordinal) pe ultima pagină a ediției).

36. 830Schiller / S-32 иф186, иф238 Schillers sämtliche Werke. Neue Ausgabe. Bd. 3, 4. – Stuttgart: Verlag der J. G. Cotta'schen Buchhandlung, 1871. – (Pe forțaț cu cerneală neagră „**187. Marie Rapp**-”; „**188. Marie Rapp**-”)

37. 830Goethe/G-58 иф562, иф 779 Goethes Faust / Hrsg. von Georg Witkowski. – 1. Band, 2. Band. – Leipzig: Max Hesses Verlag, 1910. – (pe forțaț, pe foaia de titlu: **190. Maria Rapp**; **191. Maria Rapp**).

38. 830Borne / B-78 иф367 Börne, Ludwig. Ludwig Börne's gesammelte Schriften. 2. Band. – (Pe foaia de titlu: **194. Maria Rapp**)

39. 830Hoffmann / H-73 иф135 E. T. A. Hoffmann's gesammelte Schriften. 2. Band. – Berlin: Verlag von G. Reimer, 1845. – (pe forțaț: **196. Maria Rapp**, pe foaia de titlu: **196**)

40. 830Hoffmann / H-73 иф523 E. T. A. Hoffmann's gesammelte Schriften. 3. Band. – Berlin: Verlag von G. Reimer, 1845. – (pe forțaț: **197. Maria Rapp**, pe foaia de titlu: **197**)

41. 830Hoffmann / H-73 иф168 E. T. A. Hoffmann's gesammelte Schriften. 4. Band. – Berlin: Verlag von G. Reimer, 1845. – (pe forțaț: **198. Maria Rapp**, pe foaia de titlu: **198**)

42. 830Hoffmann / H-73 иф126 E. T. A. Hoffmann's gesammelte Schriften. 7. Band. – Berlin: Verlag von G. Reimer, 1845. – (pe forțaț: **200. Maria Rapp**, pe foaia de titlu: **200**)
43. 830Hoffmann / H-73 иф152 E. T. A. Hoffmann's gesammelte Schriften. 8. Band. – Berlin: Verlag von G. Reimer, 1845. – (pe forțaț: **201. Maria Rapp-**, pe foaia de titlu: **201**)
44. 830Hoffmann / H-73 иф215 E. T. A. Hoffmann's gesammelte Schriften. 9. Band. – Berlin: Verlag von G. Reimer, 1845. – (pe forțaț: **202. Maria Rapp-**, pe foaia de titlu: **202**)
45. 830Hoffmann / H-73 иф184 E. T. A. Hoffmann's gesammelte Schriften. 11. Band. – Berlin: Verlag von G. Reimer, 1845. – (pe forțaț: **203. Maria Rapp-**, pe foaia de titlu: **203**)
46. 830Hoffmann / H-73 иф185 E. T. A. Hoffmann's gesammelte Schriften. 12. Band. – Berlin: Verlag von G. Reimer, 1845. – (pe forțaț: **204. Maria Rapp.**, pe foaia de titlu: **204**)
Pe toate volume: pe foaia de titlu, autograf: **S. de Pysarjevsky, pe pagina 5: Дед. Биб.** Opere procurate de la mâna a două, fostul proprietar – S. de Pysarjevsky.
47. 830Hauff/H-37 иф 200 Hauff, Wilhelm. Mitteilungen aus beit Memoiren des Satan / Wilhelm Hauff. – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. – (pe forțaț **211. Marie Rapp- 211**, și scrisă cu mână necunoscută № 242-244. Pe foaie de titlu, cu mâna Mariei Rapp: **211**)
48. 830-3(082) /D-80 иф 237 Die drei Tannenzapfen: Erzählungen für liebe Kinder (Trei conuri de pin). [Sunt incluse 2 povești : «Die drei Cannenzapfen», Weihnachtsmärchen von E. Ebeling, «Die Erdmännchen», von W. Herchenbach.] – Berlin-Weitzensee, Verlagsdruck Jul. Bagel, s.a. – (pe forțaț **226. Marie Rapp-**)
49. 830 Grimm / G-84 иф372 Brüder Grimm. Die schönsten Märchen ausgewählt aus den Kinder-und Hausmärchen (Grimm's Märchen). – Berlin-Weitzensee, Verlagsdruck von G. Bartels, s.a. – (pe forțaț **227. Marie Rapp-**; notițe pe parcursul lecturii).
50. 615.838/K-60 иф1297 Kneipp, Sebastian. Meine Wasser-Kur. – Kempten (Bayern), 1893. – (pe forțaț **229. Marie Rapp-**)
51. 830Edstein / E-20 Edstein, Ernst. Katheder und Schulbank: Neue Gymnasiashumoresken. – Leipzig: Expedition des Allgemeinen Literarischen Wochenberichts, 1876. – (pe foaia de titlu: **230 Marie Rapp-**)
52. 830Ruth / R-96 иф447 Ruth, W. V. Drei Losungsworte: Erzählung. – Dresden, Leipzig und Wien: G. Pierson's Verlag, 1897. – (autograf de o persoană necunoscută, în lb. germană, din anul 1904; pe forțaț: **232. Marie Rapp-**)
53. 830Schanz / S-31 иф471 Schanz, Frida. Schulkindergeschichten / Bearb. Für Haus- und Schulgebrauch von S. West. – St. Petersburg, 1911 (pe foaie de titlu, **233. Marie Rapp.**)
54. 803.0:830(076.6) / G-17 иф4598 Ganghofer, L. "Was sich liebt, das neckt sich" (Der Santriegel): Erzählung. – Moskau, 1910: Книжные магазины М.О. Вольф в С. – Петербурге и в Москве (№20. Для школы и семьи). (pe foaie de titlu: **240. Marie Rapp**)
55. 839.6-91-34(082)=30 / E-75 иф 312 "Es mar einmal": Märchen aus aller Welt Bd. 622.: Norwegisches Volksmärchen. – [Dresden, s.a.] – (pe foaie de titlu: **246. Marie Rapp-**)
56. 830.09 / L-81 иф 1236 Litteraturkunde: Abriss der Poetik und Geschichte der deutschen Poesie / Dr. Wilhelm Reuter. – Freiburg im Breisgau, 1891. – (pe forțaț: **263. Marie Rapp**)
57. 648.4 / P-90 иф 1242 Praktische Anleitung zur gründlichen Selbst-Erlernung der Plättereier aller Stoffe / Marie Goltze. – Langensalza, 1891. – (pe foaie de titlu: **265. Marie Rapp-**)
58. 830Wildermuth / W-68 иф51 Wildermuth, Ottilie. Aus Schlotz und Hütte [из замка и коттеджа]: Erz. für die Jugend. – Stuttgart, Berlin, Leipzig: Union Deutsche Verlagsgesellschaft (pe forțaț **282. Marie Rapp-**) (autograful precedent: Анриетта де Каппиерсус scris de un copil, litere latine și chirilice)
59. 830Klopstock / K-57 иф 888 Klopstocks gesammelte Werke, in 4 Bänden. 1. Band. – Stuttgart: J. G. Cotta'sche Buchhandlung etc. (pe forțaț: **294 Marie Rapp-**)
60. 830.09Goethe / G-58 иф 108 Goedeke, Karl. Goethes leben: Supplement zu den Werken des Dichters. – Stuttgart: J. G. Cotta'sche Buchhandlung etc. (pe forțaț: **295 Marie Rapp-**)

61. 17/W-18 иф1241 Waldeck, Friedrich Meyer von. Russland: Einrichtungen, Sitten und Gebrä uche. 2. Abteilung. – Leipzig: G. Freytag etc., 188 (Autograf: „Zum Andenken an Herrn Frennd” („В память о друзьяx. 1 1April 1914”); pe forzaț: **296 Marie Rapp-**)

62. 830Herder / H-57 иф113 Herders ausgewählte Werke, in 6 Bänden / Mit einer biographisch-litterarhistorischen Einleitung von Joseph Lautenbacher. 2. Band. – Stuttgart: J. G. Cotta'sche Buchhandlung etc., s.a. (pe forzaț: **297 Marie Rapp-**)

63. 943.0”1870/71”/ S-31 иф1099 Scherr, Johannes. 1870-1871: Vier Bücher deutscher Geschichte. 1. Band. 1.Buch: Der Mann, Das werk, Der Feind... – Leipzig: Verlag von Otto Wigand, 1879. – (pe forzaț: **346 Marie Rapp-**)

64. 830.09 /B-57 иф1140 Biese, Alfred. Deutsche Literaturgeschichte. Im 3 Bänden. – München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1921. (pe forzaț: **381 Marie Rapp-**, cu creion adăugat --1/3)

65. 646.21 / L-20 иф 1215 Lehrbuch der Damenschneiderei. Praktisches Handbuch... / von Minna Schroeder. – Hamburg: Verlag von G. Kramer, 1878. – Carte cu patron (выкройки). (Pe foaia de titlu doar însemnarea Nr **395**, făcută de M. Rapp. Cartea era în restaurare – copertile și forzațe sunt schimbate).

66. 830.09(075.8) / S-19 иф4733 Sammlung auserleseuer Werke deutscher Klassiker = Сборник образцовых произведений немецких классиков /Составили Р. Гретман и А. фон Биберштейн. – изд. 2. – М.: 1895. (pe forzaț: **399 Marie Rapp-**)

67. 913(100)(075) /F-57 иф1171 Fischer, Heinrich etc. Erdkunde für höhere Schulen. – Berlin und München, 1922. – (pe forzaț autograf: **415 II.**, Pe copertă autograful șters **Marie Grunfeld** – scris mai jos după numele de familie: **Rapp**).

Fără număr ordinal, doar autograf:

1. 830(436)Schnitzler/S-35 иф 91 Erzählende Schriften von Arthur Schnitzler. Zweiter Band: Novellen. – Berlin: S. Fischer, Verlag, 1912 (scris cu creion de o mână necunoscută, seamănă cu scrisul tatălui : «**M. Rapp**». Notițe făcute pe parcursul lecturii, cu creion, traduceri de cuvinte în lb. rusă).

2. 398.22(430)/G-92 иф 190 Gudrun. Deutsches Heldenlied / Übersetzt von Karl Simrock. – Leipzig: Max Hesses Verlag. (scris cu cerneală neagră „**María Rapp** –”)

3. 830Boy/B-83 иф 4690. Boy-Ed, Ida. Vor der Ehe: Roman. – Berlin: Verlag Ullstein & Co. [1915] – Ullstein-Bücher: Eine Sammlung zeitgenössischer Romane. (autograf cu cerneală albastră: “**Marie Rapp**”)

4. 830Spielhagen/S-78 иф 268. Spielhagen, Friedrich. Alles Flieszt: Novelle. – Leipzig: Druck und Verlag von Philipp Reclam jun., [1902]. (pe pagina de titlu, ruptă, a rămas doar semnul, cu cerneală neagră «№»)

5. 830Rosner/R-79 иф 203. Rosner, Karl. Die silberne Glocke: Roman. – Berlin-Wien: Ullstein & Co. - Ullstein-Bücher: Eine Sammlung zeitgenössischer Romane. (cu cerneală neagră “**M. Rapp**”)

6. 930.9/W-37 иф 872. Weber. Weltgeschichte. Drittes Buch: Die neue Zeit. (12. Auflage) (pe primul forzaț cu cerneală neagră “**Marie Rapp-**”)

7. 830Binzer/B-59 Иф 427. Von Binzer, Ina. Cante Cordulas Nichten. – Berlin: Verlag von Otto Janke. In 1 88 1 , *Ina Sot ie Amalie von Binzer* (1 856- 1 9 1 6?), a young German schoolteacher, sailed to Brazil. There she remained until 1 884, working as a... (cu cerneală neagră este indicat «**M.R.**», dar, posibil, și «**M.B.**”)